

ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ У ТОПОНІМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Ю. О. КАРПЕНКО

(Чернівці).

1. Усі найрізноманітніші студії в галузі топоніміки можна за їх основною метою розділити на три групи: а) вивчення топонімічних назв самих по собі, дослідження їх походження, значення, будови тощо; б) вивчення топонімічних назв з точки зору тих свідчень, що вони дають для історії, археології, етнографії, географії і т. д.; в) вивчення топонімічних назв з точки зору їх місця, питомої ваги, функції у мовленні. Ці завдання можуть іноді і поєднуватися в одній роботі, однак це — різні завдання, і розв'язуються вони різними шляхами. Адже залежно від мети аналізуються зв'язки топонімів а) з топонімічною системою, до якої вони належать, б) з об'єктивною дійсністю, в) з мовним контекстом, у якому вони вживаються.

2. Результативність топонімічних досліджень у всіх трьох визначених їх аспектах повинна помітно зрости, якщо ці дослідження оперуватимуть точними математичними методами. Особливо великою тут, гадаємо, повинна бути роль статистичних методів. Одержання об'єктивних цифрових характеристик при іншому їх застосуванні різко зменшить у топонімічній науці процент непевних тверджень і неясних питань.

3. Велика вага статистичних даних особливо беззаперечна у дослідженнях системи топонімічних назв. Топонімісти вже давно звернули на це увагу. Статистика потрібна для визначення словотворчих моделей топонімічних назв, продуктивності цих моделей, для уточнення територіальної їх поширеності. Слід відзначити, що статистичні методи взагалі добре поєднуються з методами лінгвістичної географії. Статистика може бути застосована і в синхронічному, і в діахронічному вивченні топоніміки.

Статистичні прийоми застосовуються не лише до вивчення оформлення топонімів, а й до аналізу їх коренів. В цьому випадку і

в ряді інших) важливим є запровадження поняття імовірності. Наприклад, аналіз назв населених пунктів, оформлених суфіксами -ин та -ів, свідчить про дуже високу імовірність того, що ці топоніми утворено від власних імен людей.

4. Статистичні закономірності знаходять свій прояв і в характері зв'язків топонімічних назв з об'єктивною дійсністю. Це видно зокрема з існуючих численних семантичних класифікацій топонімічних назв, у яких неодмінно одні семантичні групи включають величезну кількість топонімів, а інші — лише незначне їх число. Проте шляхи математичного вивчення власних географічних назв у цьому аспекті залишаються великою мірою неясними.

5. Дослідження топонімів у мовному контексті майже нічим не відрізняється від аналогічного дослідження інших лексичних класів і, отже, може спиратися на широкую статистичну базу.

У даному аспекті топонімічних студій окреме питання, досить актуальне для машинного перекладу, становлять методи формального виділення топонімічних назв. Правила вживання великої літери зводять його в багатьох мовах (в тому числі в більшості слов'янських) до завдання формального відділення топонімів від власних імен людей. Для такого відділення, поряд з методом аналізу мікроконтексту, а також формально визначуваної функції (у топонімічних назвах найуживанішими є місцевий відмінок та інші конструкції з просторовими прийменниками, що невластиво власним іменам людей), можуть бути запропоновані способи розмежування даних двох лексичних груп і за їх будовою.